

पालक बालक यांचे सकारात्मक नातेसंबंध

आपली संस्कृती ही मातृदेवोभव , पितृदेवोभव हे सांगणारी आहे.आपल्या संस्कृतीने पालकांचा मान सन्मान याला विशिष्ट महत्त्व दिलेले आहे.आता काळ बदलतो आहे.जग खुप जवळ आलेले आहे.आणि त्यामुळे पालकांमध्ये खूप बदल होताना दिसताहेत.त्यामुळे आजच्या काळात पालक बालक संबंध या विषयाचे महत्त्व वाढलेआहे.

आपली संस्कृती आपण आपल्या मुलांवर लहानपणी केलेले संस्कार मुलं कितीही तरी विसरत नाही त्यामुळे बाल्यावस्थेत त्यांच्यावर योग्य संस्कार आणि योग्य सकारात्मक दृष्टिकोन देण हे खुप महत्वाचे आहे.लहानपणी योग्य संस्कार दिले तर मोठेपणी पालक बालक यांचे नाते सकारात्मक बनते.

मूल जन्माला येऊन मोठे होईपर्यंतच्या वेगवेगळ्या टप्प्यांवर पालकांच मुलांसोबत नातं बदलत असते.आयुष्याच्या प्रत्येक टप्प्यावर पालक बालक संबंध वेगळं अस्तित्व निर्माण करतात.आपल्या वयाचे जसे टप्पे असतात तसे आपल्या आईबाबापणाचेही टप्पे असतात प्रत्येक ठिकाणी आपलं रुप आपलं अस्तित्व बदलत असतं आणि ते बदलायलाच हवं.

आई-बाबापणाचे तीन टप्पे असतात ते पुढीलप्रमाणे:

- १) तान्हया -लहानग्यांचे आई-बाबापण
- २) तरुण मुलांचे आई-बाबापण
- ३) शेवटी आपण मूल होतो नि मुलं पालक होतात हे आई-बाबापण

तान्हया लहानग्यांचे आई-बाबा पण निभावणं हे थोडे जिकिरीच झालं आहे.कारण बाळ जेव्हा गर्भात असत तेव्हापासून पालकांनी त्यांच्याशी प्रेमाचे घट्ट नाते निर्माण करायला हवे.ते जेव्हा गर्भात असते तेव्हा पासून त्यांच्याशी सकारात्मक नाते निर्माण करायला हवे.सकारात्मक नाते निर्माण करणे म्हणजे नेमके काय तर त्यांच्याशी सकारात्मक संवाद साधणे.

गर्भातील बाळाला सांगावं की,बाळा मी तुझी खुप वाट बघतीये तू आलास नाकि आपली छान मैत्री होणार आहे तू खूश असावं असं मला वाटतं.बोलण ऐकल्यावर बाळ सुद्धा हालचाली करू लागतं.ईथपासून पालक बालक संबधाला सुरुवात होते.

बालकाची सुरुवातीची तीन वर्ष ही खूप महत्वाची असतात. या तीन वर्षात विकास खुप झपाट्याने होतो.विकास होत असताना त्यांच्या गरजा पालकांनी लक्षात घेतल्या पाहिजेत.शारीरिक गरजांबरोबर प्रेम, माया, वात्सल्य, प्रोत्साहन या मानसिक गरजा देखील पूर्ण केल्या पाहिजेत.या मानसिक गरजांमधूनच सकारात्मकतेचा पाया रचला जातो.

बाळ जसजसे मोठे होत जाते तसतसे ते हळूहळू काही कृती करू लागते.लहान वयात बालकाने केलेल्या कोणत्याही कृतीची , वर्तनाची आई-बाबांनी स्तुती केली पाहिजे.या स्तुतीमुळे बालक आनंदाने दुसरी कृती करण्यास उद्युक्त होते.पालकांच्या या स्तुती मुळे पालक बालक संबंध अधिक दृढ व सकारात्मक होतात.बालक अजुन मोठे होत जाते तसतसे ते स्वावलंबी बनते.स्वावलंबी बनत असताना पालकांची भूमिका खुप महत्वाची आहे.जेव्हा बालक स्वतः एखाद्या गोष्टीत पुढाकार घेते तेव्हा पालकांनी योग्य मार्गदर्शन करत त्याला संधी उपलब्ध करून दिली पाहिजे.बालकांची सर्व कामे पालकांनी केली तर मोठेपणी ही बालके संकोची स्वभावाची आणि नकारात्मक विचारांची बनतात . म्हणुन त्यांना लहान वयातच योग्य मार्गदर्शन आणि योग्य संस्कार देऊन कृती करण्यास प्रवृत्त केले पाहिजे .

चार ते पाच वर्षांची मुलं नकार देणारी , हट्टीपणा करणारी असतात.पालकांनी सांगितलेल्या ज्या गोष्टी त्यांना मान्य होत नाहीत त्यांना सरळ नकार देतात.' नाही ' म्हणुन मोकळे होतात. इथे पालकांनी एक गोष्ट लक्षात घेतली पाहिजे की मुलांचे हे वय नकारात्मकतेचे असते.या वयातली मुलं नकारात्मक शब्द वापरणारच .हे नकार देणं पालकच मुलांना नकळत शिकवतात. पालकांनी बालकांसमोर कोणत्याही प्रकारची नकारात्मकता व्यक्त करू नये. एकमेकांशी बोलताना मुलांचे वय लक्षात घेऊन योग्य सकारात्मक शब्दांचा वापर करायला हवा.कोणत्या गोष्टींना मुलं नकार देतात ते ओळखून त्या मागची कारणे शोधून काढुन त्यांना योग्य सकारात्मक मार्गदर्शन करणे आवश्यक असते.मुलांनी विचारलेल्या प्रश्नांना योग्य उत्तरे त्यांना आवडतील आणि सहज लक्षात येतील अशी सकारात्मक उत्तरे दिली पाहिजे. या अवस्थेतील मुलं त्यांच्या स्वतःच्या दृष्टिकोनातून विचार करत असतात.त्यांच्या नकारात्मकतेमागे तर्कशुद्ध विचार असु शकतो हे आई-बाबांनी लक्षात घेऊन योग्य प्रकारे परिस्थिती हाताळली पाहिजे.

साधारण सहा वर्षांची मुया तीन वर्षात विकास खुप झपाट्याने होतो.विकास होत असताना त्यांच्या गरजा पालकांनी लक्षात घेतल्या पाहिजेत.शारीरिक गरजांबरोबर प्रेम, माया, वात्सल्य, प्रोत्साहन या मानसिक गरजा देखील पूर्ण केल्या पाहिजेत.या मानसिक गरजांमधूनच सकारात्मकतेचा पाया रचला जातो.

बाळ जसजसे मोठे होत जाते तसतसे ते हळूहळू काही कृती करू लागते.लहान वयात बालकाने केलेल्या कोणत्याही कृतीची , वर्तनाची आई-बाबांनी स्तुती केली पाहिजे.या स्तुतीमुळे बालक आनंदाने दुसरी कृती करण्यास उद्युक्त होतं.पालकांच्या या स्तुती मुळे पालक बालक संबंध अधिक दृढ व सकारात्मक होतात.बालक अजुन मोठे होत जाते तसतसे ते स्वावलंबी बनते.स्वावलंबी बनत असताना पालकांची भूमिका खुप महत्वाची आहे.जेव्हा बालक स्वतः एखाद्या गोष्टीत पुढाकार घेते तेव्हा पालकांनी योग्य मार्गदर्शन करत त्याला संधी उपलब्ध करून दिली पाहिजे.बालकांची सर्व कामे पालकांनी केली तर मोठेपणी ही बालके संकोची स्वभावाची आणि नकारात्मक विचारांची बनतात . म्हणुन त्यांना लहान वयातच योग्य मार्गदर्शन आणि योग्य संस्कार देऊन कृती करण्यास प्रवृत्त केले पाहिजे .

चार ते पाच वर्षांची मुलं नकार देणारी , हट्टीपणा करणारी असतात.पालकांनी सांगितलेल्या ज्या गोष्टी त्यांना मान्य होत नाहीत त्यांना सरळ नकार देतात.' नाही ' म्हणुन मोकळे होतात. इथे पालकांनी एक गोष्ट लक्षात घेतली पाहिजे की मुलांचे हे वय नकारात्मकतेचे असते.या वयातली मुलं नकारात्मक शब्द वापरणारच .हे नकार देणं पालकच मुलांना नकळत शिकवतात. पालकांनी बालकांसमोर कोणत्याही प्रकारची नकारात्मकता व्यक्त करू नये. एकमेकांशी बोलताना मुलांचे वय लक्षात घेऊन योग्य सकारात्मक शब्दांचा वापर करायला हवा.कोणत्या गोष्टींना मुलं नकार देतात ते ओळखून त्या मागची कारणे शोधून काढुन त्यांना योग्य सकारात्मक मार्गदर्शन करणे आवश्यक असते.मुलांनी विचारलेल्या प्रश्नांना योग्य उत्तरे त्यांना आवडतील आणि सहज लक्षात येतील अशी सकारात्मक उत्तरे दिली पाहिजे. या अवस्थेतील मुलं त्यांच्या स्वतःच्या दृष्टिकोनातून विचार करत असतात.त्यांच्या नकारात्मकतेमागे तर्कशुद्ध विचार असु शकतो हे आई-बाबांनी लक्षात घेऊन योग्य प्रकारे परिस्थिती हाताळली पाहिजे.

साधारण सहा वर्षांची मुलं अनुकरणप्रिय असतात.ही मुलं पालकांच्या तसेच नातेवाईकांच्या भाषेचे , त्यांच्या प्रत्येक कृतीचे , दुरदर्शन वरील जाहिरातींचे, इंटरनेटवरील व्हिडिओंचे लगेच अनुकरण करतात.या वयात त्यांची ग्रास्पिंग पावर , स्मरणशक्ती खूप असते .ते अगदी सहजपणे सगळ्या गोष्टी ग्रहन करतात लक्षात ठेवतात.त्यामुळे पालकांनी आधी स्वतःचर्या वर्तनावर नियंत्रण ठेवून मग मुलांना मार्गदर्शन केले पाहिजे. तसेच त्यांना सकारात्मक अनुभव द्यायला पाहिजे .

पालकांनी या वयातील मुलांची तुलना त्यांच्या भावंडांबरोबर किंवा इतर समवयस्क मुलांबरोबर करायला नको.प्रत्येक मूल हे वेगळे असते.प्रत्येकाच्या क्षमता , कौशल्य. त्यांना मिळालेले वातावरण आणि संधी यामध्ये काही फरक असतो . त्यामुळे तुलना करणं हे योग्य नाही.स्वतःच्या मुलांसमोर दुसऱ्या मुलाचे कौतुक केलेले

आपल्या मुलाला आवडणार नाही ही गोष्ट पालकांनी जाणली पाहिजे, नाहीतर आई-बाबांबरोबरच्या नात्यांमध्ये नकारात्मकता निर्माण होऊ शकते शिवाय मुलांमध्ये न्युनगंड निर्माण होऊ शकतो.

बाल्यावस्थेत जर मुलांची सर्वतोपरी योग्य काळजी घेतली तर मुले मोठी झाल्यावर , सामाजिक वातावरणात व शाळेत जायला लागल्यावर ,त्यांना खूप समस्या येणार नाहीत.आणि जर समस्या आल्या तर योग्य प्रकारे सामोरे जाऊ शकतील.

शालेय अवस्थेतील मुलांशी पालकांनी सतत सकारात्मक दृष्टिकोनातून संवाद साधला पाहिजे . मुलांना शाळेतल्या खूप काही गोष्टी , नवीन अनुभव पालकांना सांगायचे असतात.त्यांचे बोलणे पालकांनी लक्षपूर्वक ऐकायला पाहिजे.

आपल्याला आपले पंख किती प्रमाणात पसरवता येतील याचा अंदाज तरुण पिढी आपल्याला मिळालेली बक्षीसे आणि शिक्षा यावरून लावतात. मला जे शिक्षण घ्यायचे आहे ,मला जे हवंय,मी जी लाईफस्टाईल स्वीकारलीये ती माझ्या आई-बाबांनी समजून घेतलीये , त्यांना ती मान्य आहे, कौतुक वाटते,ते माझ्या पाठीशी खंबीरपणे उभे आहेत . माझ्या निर्णयाला त्यांचा विरोध नाही अशा प्रकारची मानसिकता जेव्हा मुलांची बनते तेव्हाच ती यशस्वी व्हायला लागतात.जेव्हा मुलांचे सामाजिक दृष्टीकोन तयार होत असतात तेव्हा त्यांना सकारात्मक आणि प्रसन्न अनुभव मिळण्याची गरज असते.नकारात्मक अनुभव आले तर नकारात्मक दृष्टीकोन तयार होतात.पालकांकडून सकारात्मक दृष्टीकोन मिळाल्याने मुलांमध्ये आत्मविश्वास वाढतो.हा आत्मविश्वास खूप महत्वाचा आहे .आत्मविश्वासामुळे मुलांकडून चुकीचे वर्तन सुधारण्यासाठी मदत होते.जेव्हा पालक मुलांना समजून घ्यायला लागतात तेव्हा मुलांही पालकांना समजून घ्यायला लागतात.यातूनच प्रेमाचे घट्ट नाते निर्माण होऊ लागते आणि पालक -बालक दोघेही आपापल्या आयुष्यात यशस्वी होतात.

पालक आपल्या तरुण मुलांची अती काळजी जेव्हा घेतात तेव्हा स्वतःमध्ये मुलांबद्दल अ-विश्वास निर्माण करून घेतात.या अ-विश्वासाचा जन्म शंका, कुशंका, कोणाकडून तरी काही तरी ऐकलेलं,पाहिलेलं यातून होतो.या अविश्वासामुळे पालक मुलांच्या मित्रमंडळींचा शोध घेतात, त्यांच्या पालकांकडून काही विचारपुस करून घेतात, मुलांचे मोबाईल चेक करत राहतात,कुणा व्यक्तीच्या सांगण्यावरून जेव्हा पालक स्वतःच्याच मुलांवर शंका घेतात तेव्हा मुलांनाही त्याचा त्रास होतो, राग येतो , त्यांच्या वर्तनावर परिणाम होतो.ती डिप्रेशन मध्ये जाऊ शकतात.पालकांबद्दल नकारात्मक दृष्टीकोन आणि क्रोध वाढतो.मग कुठेतरी पालकांबरोबर न बोलणे,सतत एकटे राहणे , वाईट व्यसनांच्या आहारी जाणं , आत्महत्या करणे हे पर्याय मुलं शोधून काढतात.त्यामुळे तरुण मुलांसोबत मैत्रीपूर्ण व्यवहार करत हे पालकांसाठी गरजेच आहे. तारुण्यावस्थेतील या मुलांबरोबर योग्य संवाद दररोज साधनं अत्यंत आवश्यक आहे.एकमेकांच्या मतांचा आदर करत त्यांच्या बरोबर योग्य वर्तन करणे ही पालकांची आणि मुलांची देखील जबाबदारी आहे.

मुलं लहान होती , तरुण होती तेव्हा ठिक होते आता ती लग्नाच्या वयाची झाली.या वयातील मुलांकडे एक ' जबाबदार व्यक्ती 'म्हणुन पाहिले जाते.संसाराची मोठी जबाबदारी त्यांना पार पाडावी लागते.ही जबाबदारी माझ्या मुलाने योग्य प्रकारे पार पाडावी ही आई-बाबांची ईच्छा असते.ही ईच्छा पुर्ण करण्यासाठी काही गोष्टींची काळजी घेतली पाहिजे. मुलांच्या इच्छेविरुद्ध जाऊन त्यांची लग्न करू नये.मुलांच्या मनात काय आहे हे जाणून घेऊन लग्न ठरवावीत कारण प्रश्न मुलांच्या भविष्याचा आहे.पति- पत्नीच नातं शेवटपर्यंत कायम टिकवून ठेवणं हे मुलांच्या हाती असते.त्यामुळे जोडीदार निवडण्याचं स्वातंत्र्य पालकांनी आपल्या मुलांना द्यायला हवं.

आज कित्येक कुटुंब अशी आहेत जिथे आई-बाबांनी स्वतःच्या मर्जीने मुलांची लग्न केलीत पण त्या मुलांमध्ये प्रचंड निराशा आणि सतत वाद होत आहेत.कुटुंबातील तणावजन्य परिस्थिती आणि मनभेद निर्माण झाले आहेत.यातून सुटका करून घेण्यासाठी मुलं घटस्फोट आणि आत्महत्या यांसारखे टोकाचे निर्णय घेताना

दिसतात.अशी वेळ आपल्या कुटुंबावर येऊ नये असे वाटत असेल तर इथे पालकांची भूमिका खुप महत्वाची आहे हे लक्षात घेऊन योग्य प्रकारे निर्णय स्वातंत्र्य द्यायला हवे.

एकदा का मुलांची लग्न झाली की बर्यापैकी सर्वच निर्णय मुलं घेतात.आईवडिलांनी लक्ष घालण्याची फार गरज नसते.पालकांनी फक्त आपल्या मुलांचे निर्णय लक्षपूर्वक ऐकून काही चुकीचे असेल तर बरोबर काय आहे ते समजून सांगणे.बाकी अंतिम निर्णय मुलांचा असतो .

लग्नानंतर बर्याचदा असे दिसून येते की मुलं पटकन काही निर्णय घेऊन मोकळे होतात.आई -वडिलांना त्याबद्दल खुप उशीरा सांगतात.किंवा काही गोष्टी मित्र मैत्रिणींकडून पालकांना समजतात.बर्याचदा ऑबोशन, नसबंदी यांसारख्या निर्णय मुलं स्वतः घेऊन मोकळे होतात.या निर्णयाबाबत आई-वडिलांना जेव्हा समजते तेव्हा अनेकदा त्यांना हे निर्णय चुकीचे वाटतात परंतु मुलांनी त्याआधीच ते फायनल केले ले असतात.अशा वेळी आई वडिलांना मुलांच्या निर्णयाकडे फक्त बघत बसण्याची भूमिका पार पाडावी कारण वाद घालण्याची काही गरज नाही .कारण मुलांचा निर्णय फायनल आहे.आपली मुलं आपापल्या संसारात सुखी आहेत.त्यांच्या सुखात आपणही सामिल व्हावे.

आपल्या मुलांनी ,सुनाबाळांनी शेवटपर्यंत आपल्या सोबत राहावे अशी प्रत्येक आई-वडिलांची ईच्छा असते.ती पुर्ण करण्यासाठी बघ्याची भूमिका पार पाडणेच योग्य.आणि ही सवय लावून घ्यायला हवी.कारण प्रत्येक मुलाला स्वतःचे आयुष्य स्वतःच्या मर्जीने जगायचं असतं.त्यामध्ये कोणीही ढवळाढवळ केलेली त्यांना चालत नाही.अगदी स्वतःच्या आई-वडिलांनीसुद्धा!

आता पालकत्वाचा शेवटचा टप्पा .हा टप्पा आहे आपल्या आई-बाबा पणाचा शेवट . इथे पालक मूलं होतात आणि मुलं पालक होतात.या अवस्थेत आई-वडिलांनी फक्त ऐकण्याची भूमिका निभावावी.आपली मुलं जे काही सांगतील ते ऐकायचे आणि त्यांना प्रसन्न ठेवायचे.जमेल तेवढं काम करायचे आणि घरात शांतता टिकवून ठेवावी.मुलांच्या सुखात आपलं सुख मानायचे आणि उरलेलं आयुष्य त्यांच्या सहवासात आनंदाने जगायचं.

अशा प्रकारे पालकांनी आपलं मुल गर्भात असताना पासुनच जर योग्य संस्कार केले सकारात्मक प्रेमाचे ,मायेचे घट्ट नाते निर्माण केले, तरुण वयात त्यांना योग्य -अयोग्य , चुक -बरोबर याची जाणीव करून दिली.शिक्षण पुर्ण केले, त्यांच्या भावना जपत त्यांच्या अयोग्य वर्तनाला शिक्षा आणि योग्य वर्तनाला बक्षिस यामध्ये सातत्य ठेवले असेल तर मोठेपणी प्रौढावस्थेत मुलं आपला योग्य आणि उत्तम सांभाळ केल्याशिवाय राहणार नाहीत.

आई-बाबाची , पालकांची जाणीव त्यांना योग्य प्रकारे झाली असेल तर आई वडिलांवर शेवटपर्यंत प्रेम करतील . त्यांनी केलेले संस्कार कधीच विसरणार नाहीत.आणि आपला शेवट गोड झाल्याशिवाय राहणार नाही या गोड क्षणांची आतुरतेने वाट आपण बघत असतो पण त्यासाठी 'पालक' ही भूमिका अतिसावधपणे करावी .मूल गर्भात असताना पासून उत्तम पालकत्व दिलं पाहिजे.इथे पालक हे मुलांना घडवत नसतात तर त्यांच्या विचारांना ते घडवत असतात त्यामुळे गर्भावस्थेत ती वाढत असतानाच त्यांच्यावर सकारात्मक संस्कार घडवा . नक्कीच ते उत्तम घडतील.

शेवटी एवढेच सांगेन कि "आपण जे देऊ तेच आपल्याला परत मिळेल ." मुलांचा सांभाळ करताना पालकत्वाची भूमिका निभावताना प्रेम,माया या सकारात्मक गोष्टी दिल्या तर शेवटी आपण वृद्धावस्थेत असताना आपल्या याच गोष्टी परत मिळतील

Varsha Bhunde